

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM – KVALITA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ PRO ZDRAVÝ ŽIVOT V ENVIRONMENTÁLNÍM PROJEKTU

Drahomíra HOLUBOVÁ

Souhrn:

Náš zdravý život také záleží na kvalitě životního prostředí, ve kterém žijeme. Příspěvek pohledne do problematiky projektového vyučování, nastíní úkol ekologických projektů a pro ilustraci naznačí námět matematických environmentálních projektů, ve kterých učitelé s žáky mohou na ukázkách určených k realizaci během školního roku (na vycházkách, výletech, ve škole v přírodě aj.) ověřovat i demonstrovat ekologické poznatky v praxi.

Klíčová slova: *kvalita životního prostředí, zdravý život, environmentální výchova a projekty, ochrana životního prostředí.*

1. Úvod

Jeden z hlavních cílů vyučování matematice je naučit žáky využívat teoretické poznatky v praktickém životě. To znamená, že již v MŠ a dále pak na ZŠ je potřeba vytvářet a navozovat s dětmi v matematice takové (modelové) situace, které ukazují pravdivě odraz našeho životního prostředí, jeho ekologické problémy a naznačují možná řešení matematickými prostředky v reálných situacích.

Protože „Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání“, který bude na ZŠ platit od roku 2007 a podle kterého současní studenti a budoucí učitelé již začnou učit, předpokládá, že se ve školách bude více času věnovat environmentální výchově, řešení aktuálních problémových otázek současného ekologického světa nejen v samostatných předmětech ekologie, ale i v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů (tzn. také v matematice).

2. Projekty s ekologickou tematikou

Nově formulované úkoly vzdělávání pro 21. století kladou důraz na rozvíjení všech stránek osobnosti tak, aby žáci lépe porozuměli světu, v němž žijí, získali znalosti a dovednosti důležité pro život v rychle se měnícím světě. Umožňují zavádět do vyučování matematiky různé nové formy, především projektovou výuku.

Důležitým požadavkem environmentální výchovy v matematice je propojení rozptýlených poznatků a utváření integrovaného pohledu na danou problematiku. Matematika by měla poskytovat žákům jednoduché a názorné prostředky k popisu kvantitativních stránek světa, jak ho poznávají v běžném životě i v ostatních vyučovacích předmětech. Učí samostatně pozorovat a popisovat okolní prostředí, vztahy lidí k prostředí, získávat a třídit informace týkající se ekologické problematiky,

získané poznatky kriticky zvažovat v jejich souvislostech, domýšlet možné důsledky různých lidských aktivit (pozitivních i negativních), nápaditostí a tvořivostí podněcuje zájem o způsoby řešení ekologických problémů. Matematika tak vede žáky k tomu, aby se aktivně podíleli na ochraně životního prostředí.

Pro ilustraci je uveden příklad matematického projektu s ekologickou tematikou.

3. Matematicko-výtvarný ekologický projekt: Naše město

Třída: 4.

Časová dotace: 2 dny

Místo realizace projektu: třída, město a jeho okolí

Úkol: spolupodílet se na řešení ekologických problémů svého města

Cíl projektu:

Po ukončení projektu žáci:

- znají příčiny častých ekologických problémů
- vědí, jak se správně ekologicky chovat
- znají ekologické problémy svého města
- vědí, jak mu sami mohou pomoci
- umí výtvarně zpracovat návrhy na řešení ekologických problémů města

Forma výuky: vycházka městem a přírodou, tvořivá práce ve třídě

Matematická část

Matematické cíle:

- práce se zlomky
- procvičování početních operací v oboru do 1 000 000
- provádění odhadů složitějších výpočtů

Metody: vyprávění, rozhovor, pozorování, praktická činnost

Pomůcky: blok, psací potřeby

Úvod: ve třídě

- Vyprávíme dětem motivační příběh o úkolech ekologických organizací.

Problémové otázky: (v závorce předpokládané odpovědi žáků)

Co se vám vybaví, když řeknu pojem „ochrana životního prostředí“?

(Třídění odpadků, záchrana deštných pralesů, zakládání národních parků, čistička vody,...)

Kde všude je třeba chránit životní prostředí?

(Všude = globální ochrana i regionální,...)

Proč je třeba chránit životní prostředí?

(Vymřeli by živočichové, rostliny, byly by tu hory odpadků, přírodní katastrofy,...)

Myslíte si, že se v našem městě víc chrání nebo ničí životní prostředí? Jak?

(Lidé odhazují odpadky, město zajišťuje kontejnery na třídění, je tu sběrna papíru, lidé pouští splašky do řeky, staví se čistička,...)

Motivace vycházky

Víte, co je to organizace Greenpeace?

(Světová organizace, stará se o životní prostředí,...)

Závěr úvodní motivace:

Víte, co? My si nyní zahrajeme na ekologickou komisi světové organizace Greenpeace a uděláme průzkum v našem městě a okolí.

Hlavní část průběhu činností projektu

- Matematické úkoly zadávané během vycházky děti vypracovávají individuálně na stanovištích do bločků. Správnost kontrolujeme hromadně na místě – nejde ani tak o kontrolu jednotlivců jako o zaujetí žáků.

Realizace vycházky

1. stanoviště: Psí hromádky (psí exkrementy)

Místo: park u školy

Děti, podívejte se, co je tu na zemi psích hromádek. Co si o tom myslíte?

(Je to špatné, neměly by tu být,...)

Jak je možné tomu zabránit?

(Majitelé – igelitové sáčky, sbírat,...)

Příklad

Děti, představte si, že pes Alík udělá každý den ráno v parku hromádku. Bobinka udělá hromádku pokaždé, když je v parku. Pan Novák s ní chodí do parku ráno i večer. Kolik udělají Bobinka a Alík v parku za týden hromádek (psích exkrementů)?

(21 hromádek)

Závěr: Pokud by do parku chodilo venčit celé sídliště, za chvíli by tu nebylo kam šlápnout. Pokud chci pejska, musím vědět, že se o něj dokážu postarat a přitom neznečišťovat město.

2. stanoviště: Cigarety

Místo: prostorný chodník před místním tabákem

Jaká reklama je na této tabuli?

(Na cigarety,...)

Proč lidé kouří?

(Nuda, chtějí být zajímaví, zpočátku jim to chutná,...)

Jak to škodí lidskému zdraví?

(Špatné plíce, rakovina,...)

Jak poznáte kuřáka?

(Cítí kouřem, později mají žluté zuby, kašlou,...)

Jak to může uškodit nám nekuřákům a životnímu prostředí?

(Vypouštěný kouř znečišťuje vzduch, my to musíme dýchat, je to ještě horší než kouřit – nemáme filtr,...)

Proč kuřáci často nemohou přestat, i když chtějí?

(Mají už vytvořenou závislost,...)

Víte, kolik asi stojí krabička cigaret? (Mohou se podívat do výlohy.)

(Asi 50 Kč,...)

Máte v rodině někoho, kdo kouří? Kolik vykouří cigaret denně?

(2, 8, 15,...)

Příklad

Karton cigaret stojí 460 Kč. Paní Veselá vykouří každé dva dny jednu krabičku. Kolik korun by paní Veselá ušetřila za rok, kdyby nekouřila? Karton obsahuje 10 krabiček.

(8395 Kč)

Děti, co by se dalo za tyto ušetřené peníze všechno pořídit?

(Horské kolo, mobil s MMS, discman, dovolená u moře, lyže,...)

Příklad

Paní Veselá se rozhodla, že přestane kouřit a za ušetřené peníze koupí synovi nový počítač se zvukovou kartou a tiskárnou, který stojí 16 000 Kč. Za kolik let mu ho může koupit? Může mu k tomu ještě koupit sluchátka a mikrofon, když byly z původní ceny 1400 Kč zlevněny na polovinu?

(Za dva roky. Může, zbude jí 790 Kč a sluchátka + mikrofon stojí 700 Kč.)

Závěr: Kouření je jednoznačně škodlivé, jak pro kuřáka, tak pro jeho okolí. Peníze za cigarety jsou zbytečně utracené, protože kouření nic pozitivního nepřináší.

3. stanoviště: Auta

Místo: plácek s lavičkami u parkoviště u rušné silnice

Děti zkuste spočítat, kolik aut projede za minutu.

(Asi 20,...)

Jak mohou auta škodit životnímu prostředí?

(Vypouští jedovaté zplodiny, spotřebovávají vzácnou ropu,...)

Proč lidé tolik jezdí autem?

(Je to pohodlné, rychlé,...)

Je ještě nějaká možnost, jak se dopravovat do práce nebo cestovat? Jakou má výhodu oproti autu?

(Můžeme chodit pěšky, jezdit na kole, městskou hromadnou dopravou ve velkých městech, jezdit vlakem, autobusem a ušetřit peníze, benzín; méně aut znamená méně smogu, zdravý pohyb, ve městě rychlejší dopravu...)

Příklad

Škoda Octavia má spotřebu 6 litrů benzínu na 100 kilometrů. Pan Dostál s ní jezdí každý den do práce do Brna. Brno je od jeho bydliště vzdáleno asi 25 kilometrů. Kolik litrů benzínu by pan Dostál ušetřil, kdyby se týden dopravoval do práce a zpět vlakem?

(15 litrů)

Závěr: Snažíme se využívat i jiné dopravní prostředky, pokud je to možné. Chrání to životní prostředí a člověku to prospívá.

4. stanoviště: Odpadky u řeky

Děti, všimly jste si, kolik už jsme potkali po cestě odpadků? Proč myslíte, že je lidé odhazují?

(Lenost, neuvědomělost,...)

Proč je odhazování odpadků tak špatné?

(Znečišťují přírodu, moc dlouho se rozkládají,...)

Jak my můžeme pomoci, aby tu bylo čisto?

(Neodhazovat odpadky, jít někdy s igelitkou a rukavicemi a posbírat je,...)

Příklad

Děti ze čtvrté třídy se rozhodly, že půjdou na procházku kolem řeky a budou cestou sbírat pohozené odpadky. Anička nasbírala 2x více než Tomáš, ale o polovinu méně než Radek. Lenka nasbírala tolik, co všechny tři děti dohromady. Zbytek třídy nasbíral celkem 8 kg odpadků. Kolik kg nasbírala třída dohromady, když Tomáš nasbíral čtvrt kg odpadků?

$$\left(3 \frac{1}{2} \text{ kg} + 8 \text{ kg} = 11 \frac{1}{2} \text{ kg}\right)$$

Závěr: Zbytečně nezatěžujeme přírodu odpadky, pomáháme jí tím, že je posbíráme nebo odhazujeme do koše.

5. stanoviště: Ovocné stromy

Místo: louka s neošetřovanými stromy u sadu

Děti, podívejte se, jaká úroda je na stromech v sadu a na stromech na louce. Vidíte rozdíl?

(Na stromech v sadu je více ovoce,...)

Proč si myslíte, že tomu tak je?

(V sadu se o ně stará člověk,...)

Jak se můžeme o stromy starat, jaký to má účinek?

(Můžeme je obalovat, aby je zvířata neokusovala, stříhat – nesou více ovoce,...)

Příklad

Na zahrádce roste jabloň. Dokud ji pan Kadlec neprořezával, sklízel na podzim 8 kg jablíček. Pan Horák mu poradil, že po prořezání bude mít až 2krát větší úrodu. Kolik kg by pan Kadlec sklídl za 4 roky dohromady?

(64 kg)

Závěr: Pokud se o rostliny staráme, máme z nich větší užitek.

6. stanoviště: Voda

Místo: louka u vodárny

Děti, k čemu slouží tato vodárna?

(Jsou pod ní studny, upravuje vodu pro město,...)

Odkud ještě mohou lidé ve městě brát vodu?

(Vlastní studny,...)

Je nějaké riziko, pokud bereme vodu z vlastní studny?

(Pokud ji pravidelně nenecháme kontrolovat, může se znečistit a my na to nepřijdeme,...)

Jak se může voda ve studni stát nepitnou?

(Splavené hnojivo z polí,...)

Příklad

Ve městě stojí 225 domů. V každém 15. domě je studna, ze které čerpají vodu. Každá třetí studna má závadnou vodu. Kolik domácností ve městě používá závadnou vodu?

(5 domácností)

Závěr: Vodu ze studny si pravidelně necháváme odborníky kontrolovat, nepijeme ze studny, o které nevíme, jestli je v ní dobrá pitná voda.

7. stanoviště: Znečištěná voda

Místo: u rybníka

Děti, víte, jací živočichové žijí tady v rybníce?

(Kapři, štika, líni, amuři, žáby, užovky, buchanky,...)

Jakým zásahem může člověk vyhubit velké množství těchto živočichů?

(Znečištění nebezpečnými látkami,...)

Příklad

¼ litru vypuštěného oleje z auta může způsobit, že v rybníce s 200 kapry jich zahyne nejméně 16. Kolik kaprů by uhynulo, kdyby následkem neopatrnosti uniklo až 6krát více oleje, než by se taková ekologická havárie odstranila?

(Nejméně 104 kaprů, popř. všichni)

Závěr: Do rybníka žádné odpadní látky nelijeme, způsobili bychom tím obrovskou škodu.

8. stanoviště: Znečišťování lesa

Místo: skládka u lesa

Děti, proč myslíte, že to sem někdo navezl?

(Nechtěl platit poplatky za popelnici,...)

Jak to může přírodě škodit?

(Z plechovek se můžou dostat do půdy jedovaté látky,...)

Je vyvážení do lesa nějak pokutováno?

(Ano, velké až desetitisícové pokuty,...)

Co uděláme, když uvidíme někoho, jak vyváží odpadky do lesa?

(Opíšeme si číslo, zavoláme policii,...)

Příklad

U lesa je zakázaná skládka odpadků. V pondělí na ni někdo vysypal téměř 4 kila odpadků, ve čtvrtek na ni přibyla železná konstrukce, která váží až 12 kilogramů, v neděli asi 6 krabiček hřebíků po půl kilogramu a přibližně 8 balíků starého papíru po 2 kilogramech. Kolik kilogramů odpadu by se na skládce nashromáždilo za rok, jestliže každý týden by přibýlo stejné množství odpadu? (rok má 52 týdnů)

(35 kg . 52 = 1820 kg)

Závěr: Do lesa nic nevyvážíme, pečujeme o to, aby se tam netvořily skládky.

9. stanoviště: Význam lesa

Místo: na louce u lesa

Děti, proč myslíte, že je les pro nás tak významný?

(Žije v něm hodně živočichů, rostlin, udržuje vlhkost, láme vítr, vyrábí kyslík,...)

Jak člověk dnes rozšiřuje a chrání lesy?

(Vysazuje školky,...)

Příklad

10 vzrostlých listnatých stromů pohltí průměrně denně až 2 kg prachu. Kolik prachu by za den pohltil les, jestliže v něm na 40 m² rostou 2 stromy a les má rozlohu 30 000 m²?

(300 kg)

Závěr: Lesy neničíme, naopak se snažíme stromy vysazovat, jsou pro nás důležité.

Závěr

Po tomto úkolu se vrátíme zpět do školy, následuje výtvarná část projektu.

Výtvarná část projektu

Realizace: ve třídě

Časová dotace: 2 vyučovací hodiny

Metody výuky: rozhovor, vlastní práce

Pomůcky: papír velikosti A3, vodovky nebo tempéry, štětce nebo houbičky, kelímek na vodu, tvrdé desky

Úvod

Úkol: Vyjádření vlastních pocitů výtvarnými prostředky

Zadání

Děti, nyní vyjádřete na papír svoje pocity, které jste získaly při procházce po městě a okolí. Můžete se vyjádřit libovolně pomocí čar a šmouh, atd. Barvy můžete míchat, překrývat, foukat do nich, rozmazávat prstem nebo houbičkou. Na obrázku by se nemělo objevit nic konkrétního (postavy, budovy,...).

Rozhovor nad obrázkem

Po dokončení práce následuje rozhovor o obrázcích. Sedneme si do kruhu s obrázky před sebou, probíráme jeden po druhém. U každého obrázku zkusíme odhadnout, jaké pocity asi autor má a jaký dojem na něj naše město a okolí zanechalo.

Hlavní část

Úkol: Konkrétní návrhy ke zlepšení životního prostředí města

Motivace

Nyní si děti představte, že jste projektanti organizace Greenpeace a máte navrhnout postup, který povede ke zlepšení životních podmínek v našem městě.

Problémová otázka

Dovedli byste vyjmenovat alespoň 7 problémů, které naše město hodně tíží a škodí životnímu prostředí?

(Odpadky, odpadní vody, psí výkaly, málo stromů, mnoho aut ve středu města,...)

Realizace

Vytvořte tříčlenné skupinky. V každé skupince jsou odborníci na životní prostředí, kteří si vyberou jeden problém a vymyslí společně, jak by ho vyřešili. Potom přijdete za mnou, jako za předsedou organizace, a svůj návrh mi přednesete. Pokud váš návrh bude schválen, dostanete každý výkres. Jeden z trojice nakreslí problém, který jste si vybrali, např. skládku odpadků u lesa, atd. Druhý nakreslí, jakým způsobem by tento problém šel odstranit a třetí, jak toto místo bude vypadat po vyřešení problému (čistý les, atd.).

Po ukončení práce každá trojice uklidí pomůcky a vyčistí pracovní místo. Obrázky vystaví vzadu na koberci.

Závěr

Diskuse, shrnutí hodiny

Místo: koberec

Realizace

Procházíme kolem nakreslených obrázků. Trojice komentuje svoje dílo. Pojmenuje problém, vysvětlí svůj návrh na vyřešení a předvede, co by se změnilo po vyřešení problému.

Po ukončení prohlídky si sedneme do kruhu a vyprávíme si, jestli město tyto problémy řeší a jak, navrhujeme další vlastní návrhy na řešení, aby byly co nejjednodušší, nejméně nákladné a nejefektivnější. Navrhujeme také, jak bychom mohli vyřešit tyto problémy my.

(Dobrovolně se přihlásit na brigády úklidu města, pomoci při vysazování školek,...)

Hodnocení

Na závěr také shrneme úkoly a zásady pro jednotlivce, třídu i lidstvo, které povedou ke zlepšení životního prostředí. Děti pochválíme za jejich činnost, můžeme rozdat např. odznaky „ochránce životního prostředí“ nebo diplom nejlepším projektantům. Všechny dětské práce vystavíme (práce v trojici vystavíme tak, jak jdou za sebou).

4. Průřezová témata v RVP

Průřezová témata reprezentují v RVP ZV okruhy aktuálních problémů současného světa a stávají se významnou a nedílnou součástí základního vzdělávání. Vytvářejí příležitosti pro individuální uplatnění žáků i pro jejich vzájemnou spolupráci a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot.

Obsah průřezových témat doporučený pro základní vzdělávání je rozpracován do tematických okruhů. Tematické okruhy průřezových témat procházejí napříč vzdělávacími oblastmi a umožňují propojení vzdělávacích obsahů oborů. Tím přispívají ke komplexnosti vzdělávání žáků a pozitivně ovlivňují proces utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků.

Žáci dostávají možnost utvářet si integrovaný pohled na danou problematiku a uplatňovat širší spektrum dovedností.

Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání. Škola musí do vzdělávání na 1. stupni i na 2. stupni zařadit všechna průřezová témata uvedená v RVP ZV. Všechna průřezová témata však nemusí být zastoupena v každém ročníku.

Průřezová témata je možné využít jako součást vzdělávacího obsahu vyučovacího předmětu nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů, kurzů apod.

V etapě základního vzdělávání jsou vymezena tato průřezová témata.

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Environmentální výchova
- Mediální výchova

5. Environmentální výchova v RVP – průřezové téma

Environmentální – vztahující se k životnímu prostředí (z angl. environment = prostředí, životní prostředí).

Environmentalistika je nauka o životním prostředí, využívá poznatků vědního oboru ekologie, zkoumá mechanismy působení člověka na ekosystémy, zabývá se prevencí znečišťování životního prostředí, nápravou vzniklých škod a prevencí nežádoucích zásahů; environmentalistika zahrnuje např. také ochranu přírody, monitoring složek životního prostředí, využívání přírodních zdrojů, nakládání s energiemi, péči o zdraví lidské populace apod.

Náš zdravý život také záleží na kvalitě životního prostředí, ve kterém žijeme.

Environmentální výchova podle RVP vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí.

- Vede jedince k aktivní účasti na ochraně a utváření prostředí.
- Poskytuje znalosti, dovednosti a pěstuje návyky nezbytné pro každodenní žádoucí jednání občana vůči prostředí.
- Napomáhá rozvíjení spolupráce v péči o životní prostředí na místní, regionální, evropské a mezinárodní úrovni.
- Učí komunikovat o problémech životního prostředí, vyjadřovat, racionálně obhajovat a zdůvodňovat své názory a stanoviska.
- Vede k odpovědnosti ve vztahu k biosféře, k ochraně přírody a přírodních zdrojů.
- Podněcuje aktivitu, tvořivost, toleranci, vstřícnost a ohleduplnost ve vztahu k prostředí.
- Vede žáky k uvědomění si základních podmínek zdravého života a odpovědnosti současné generace za zdravý život v budoucnosti.

6. Závěr

Cílem projektové metody je řešit úkol, který je konkrétní, má smysl, je reálný, vychází ze života a po zpracování se do něj zase vrací. Práce na projektu dává žákům možnost uplatnit se podle svých možností, spolupracovat s ostatními a být jim prospěšný, zažít pocit úspěchu ale i významu vzdělávání. Děti se učí nikoliv jen pro budoucí život, ale učí se žít právě teď, v tomto okamžiku. Učí se poznávat sebe i jiné, znát svou cenu a uplatnit se.

Pomocí projektové výuky je možné překonávat strnulost zažitých forem a metod vyučování, odtrženost od životní skutečnosti, nezáživnost odborných výkladů a pamětného učení bez souvislostí a z toho plynoucí nízký zájem dětí o učení.

Projektové vyučování je náročná forma výuky, která vyžaduje hodně času na přípravu i mnoho odborných znalostí a organizačních schopností v práci učitele.

Literatura

1. BIANKI, V. *Lesní noviny*. 5. vydání, Praha: Lidové nakladatelství, 1980, 319 s.
2. DEMEK, J.; HORNÍK, S. *Planeta Země a její krajiny. Zeměpis*. 1. vydání, Praha: SPN, a.s., 1997, 96 s.
3. GARDNER, P. et. al. *Zeměpis světa. Encyklopedie*. Praha: Columbus, 1994, 512 s.
4. HOLUBOVÁ, D. *Environmentální výchova ve vyučování matematice*. 1. vydání, Brno: MU v Brně, 2004, 66 s.
5. Kolektiv: *Živel oheň – energie*. 1. vydání, Praha: Agentura Koniklec, 2004, 322 s.
6. Ministerstvo životního prostředí ČR: *Statistická ročenka životního prostředí České republiky 2004*. 1. vydání, Praha: MŽP ČR, 2004, 541 s.

Kontakt na autora:

RNDr. Mgr. Drahomíra HOLUBOVÁ

Katedra matematiky Pedagogické fakulty MU v Brně

Poříčí 31, Brno, 603 00, ČR

Telefon: + 420 549 491 670

E-mail: drahol@mail.muni.cz